

*І. П. Петренко,
к. е. н., старший викладач кафедри банківських інвестицій,
ДВНЗ "Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана"
С. В. Урванцева,
старший викладач кафедри банківських інвестицій,
ДВНЗ "Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана"*

ДЕРЖАВНИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ КРЕДИТ: ВІТЧИЗНЯНІ РЕАЛІЇ

*I. Petrenko,
PhD in Economics, Senior Lecturer of Bank Investment Department,
S-G(A)RU "Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman"
S. Urvantseva,
Senior Lecturer of Bank Investment Department,
S-G(A)RU "Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman"*

STATE INVESTMENT LOAN: DOMESTIC REALITIES

У статті досліджено сучасний стан державного інвестиційного кредитування в Україні. Проаналізовано обсяги та галузеву структуру наданих державних кредитів в інвестиційну діяльність, виявлено тенденції розвитку бюджетного фінансування інвестиційних проектів в сучасних умовах, сформульовано ключові проблеми функціонування механізму державного інвестиційного кредитування та названо основні шляхи їх вирішення.

In the article the current state of public investment lending in Ukraine is researched. Volumes and sectoral structure of state loans for investment activity are analyzed, tendencies of budget financing of investment projects in modern conditions are determined, key problems of the functioning of state investment lending mechanism are formulated and their basic solutions are named.

Ключові слова: державний інвестиційний кредит, державний бюджет, внутрішнє кредитування, зовнішнє кредитування, інвестиційні ресурси, галузі народного господарства.

Key words: state investment loan, the state budget, internal loans, external loans, investment resources, branches of national economy.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Інвестиційний кредит як інструмент акумуляції й перерозподілу фінансових ресурсів забезпечує функціонування потужного механізму стимулювання розвитку інвестиційної та виробничої сфер національної економіки, а також усієї системи суспільно-економічних відносин. В умовах трансформаційних перетворень він набуває рис головного методу постачання інвестиційних ресурсів, забезпечуючи ефективну мобілізацію коштів та економічно доцільне задоволення інвестиційного попиту економічних агентів на ресурси довгострокового характеру.

В Україні специфіка інвестиційного кредитування визначається характером макроекономічних змін, тенденціями розвитку світового фінансового ринку, а також традиційною системою грошових відносин, що сформувалась у процесі становлення ринкового типу економіки. Особливе значення має також видова структура інвестиційного кредиту та місце у ній такої складової, як державний інвестиційний кредит.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Необхідність дослідження вітчизняних реалій державного інвестиційного кредитування обумовлено тим,

Таблиця 1. Кредитування зі зведеного державного бюджету України у 2011–2015 рр., млн грн.

Показники	2011	2012	2013	2014	2015 (план)
Внутрішнє кредитування	4715,0	3856,3	477,5	4972,1	11715,2
<i>Надання внутрішніх кредитів</i>	<i>7003,6</i>	<i>6188,3</i>	<i>6000,0</i>	<i>6825,4</i>	<i>15741,0</i>
Надання кредитів органам державного управління інших рівнів	0,0	0,0	0,0	0,0	н.д.
Надання кредитів підприємствам, установам, організаціям	6885,0	6028,6	5882,7	6667,9	н.д.
Надання інших внутрішніх кредитів	118,6	159,7	117,4	157,5	н.д.
<i>Повернення внутрішніх кредитів</i>	<i>-2288,7</i>	<i>-2332,0</i>	<i>-5522,6</i>	<i>-1853,3</i>	<i>-4025,8</i>
Повернення кредитів органами державного управління інших рівнів	-153,6	-112,0	0,0	-0,1	н.д.
Повернення кредитів підприємствами, установами, організаціями	-2049,4	-2081,7	-5438,5	-1732,0	н.д.
Повернення інших внутрішніх кредитів	-85,7	-138,3	-84,1	-121,2	н.д.
Зовнішнє кредитування	0,0	0,0	0,0	0,0	н.д.
Надання зовнішніх кредитів	0,0	0,0	0,0	0,0	н.д.
Повернення зовнішніх кредитів	0,0	0,0	0,0	0,0	н.д.
Всього кредитування	4715,0	3856,3	477,5	4972,1	11715,2

Джерело: розроблено авторами за даними [2], [3].

що в Україні тривалий час функція фінансування інвестиційних проектів традиційно належала державі. Й хоча зараз відбуваються трансформаційні процеси в економіці, спрямовані на підвищення рівня інвестиційної активності суб'єктів господарювання приватного сектору, повною мірою виключити державу із механізму фінансування розвитку країни сьогодні не є доцільним. Аргументом на користь такого твердження є висловлювання В.М. Дибі про те, що лише уряд має достатні фінансові можливості для реалізації довгострокових проектів, яких так потребує вітчизняна економіка в умовах глобальних викликів сьогодення [1, с. 146].

Питання економічного змісту державного інвестиційного кредиту, його функцій, характерних рис та форм надання досліджували ряд українських вчених: О.Д. Вовчак, Н.М. Руцишин, І.П. Андрушків, А.А. Пересада, Т.В. Майорова, О.І. Стирська, О.М. Сарахман, Д.В. Полозенко та інші. Хоча теоретичні засади державного інвестиційного кредитування та власне схеми, за якими відбувається його реалізація в Україні, досліджені глибоко і детально, поза увагою науковців залишилась проблема аналізу основних параметрів такого кредитування. Водночас динамічна оцінка обсягів і структури наданих державних кредитів в інвестиційну діяльність і виявлення причинно-наслідкових зв'язків між цими показниками та макроекономічними перетво-

реннями дасть змогу визначити інвестиційний потенціал даного інструменту у розвитку країни.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є дослідження сучасного стану державного інвестиційного кредитування в Україні, виявлення на основі його результатів ключових проблем реалізації даного механізму фінансування інвестицій та окреслення базових напрямів їх вирішення.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Щоб повною мірою визначити особливості розвитку державного інвестиційного кредиту в Україні, проаналізуємо звітність про виконання Державного бюджету України за 2011–2015 рр. [2], Закон України про державний бюджет України на 2015 р. [3], визначимо динаміку державного кредитування економіки країни в цілому та, зрештою, охарактеризуємо основні тенденції державного інвестиційного кредитування.

З таблиці 1, у якій наведено загальну інформацію про обсяги кредитування з державного та місцевих бюджетів, видно, що починаючи з 2012 р. сума, на яку здійснено внутрішнє кредитування, має постійну тенденцію до зниження. Річний темп падіння даного показника склав 11,6% у 2012 р, 3 % — у 2013 р., а протягом 2014 р. його абсолютне значення дорівнювало 4972,1 млн

Таблиця 2. Інвестиційні кредити, надані з державного бюджету України у 2011–2015 рр. (залежно від позичальника), млн грн.

Показники	2011	2012	2013	2014	2015 (план)
Міністерство енергетики та вугільної промисловості України	436,72	651,92	1 993,95	2 402,79	6 321,13
Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України	4,19	0,67	3,64	1,98	5,10
Міністерство охорони здоров'я України	1,48	0,00	0,00	0,00	0,00
Державне агентство України з управління державними корпоративними правами та майном	40,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України	226,40	389,95	458,10	382,54	1 275,08
Міністерство аграрної політики та продовольства України	2 793,11	2 234,01	632,25	20,50	1 429,42
Державна служба автомобільних доріг України	2 504,34	2 545,38	2 661,50	2 027,44	4 707,06
Міністерство фінансів України (загальнодержавні видатки)	997,38	271,14	240,83	1 882,14	2 003,23
Львівська обласна державна адміністрація	0,00	1,39	0,00	0,00	0,00
Державна служба України з питань регуляторної політики та розвитку підприємництва	0,00	0,00	9,78	0,00	0,00
Усього	7 230,03	6 484,41	6 458,15	6 717,39	17 016,09

Джерело: розроблено авторами за даними [2], [3].

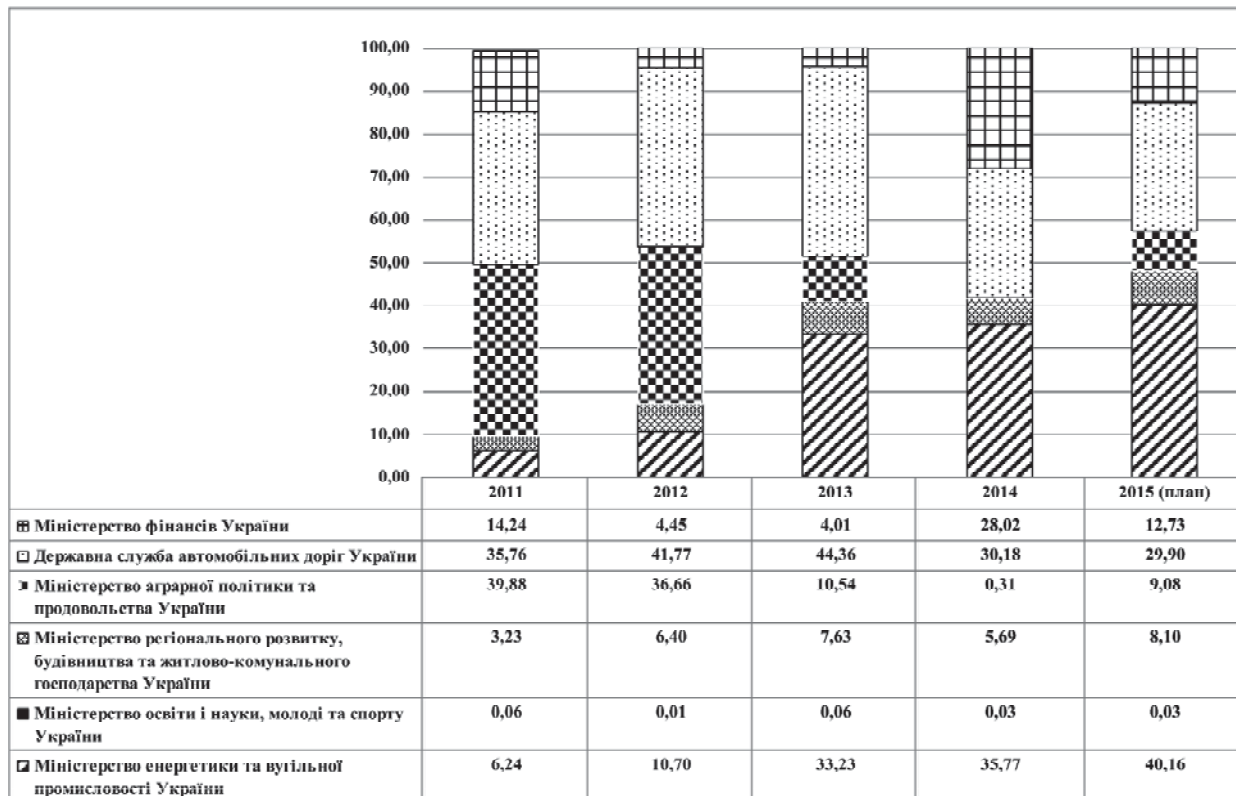

Рис. 1. Структура наданих з державного бюджету інвестиційних кредитів залежно від позичальника у 2011—2015 рр., %

Джерело: розраховано авторами за даними [2], [3].

грн., що в 1,8 рази менше від планового значення. Слід очікувати, що максимального обсягу за досліджуваний період у 2015 р. досягнуто не буде.

Варто зауважити, що у структурі бюджетного кредитування переважають кредити, надані підприємствам, установам, організаціям. Їх частка у 2013 р. становила 98%, а у 2014 р. — 97,7%. Проте, зважаючи на об'єкт нашого дослідження, більш важливим є з'ясування обсягів та динаміки саме інвестиційних державних кредитів. Для цього необхідно детально проаналізувати цільове спрямування позик, виділених з державного бюджету.

Також вивчення статистичних даних, які в цілому характеризують кредитування з державного бюджету, дає змогу констатувати, що лише такі галузі, як енергетика, вугільна промисловість, регіональна та дорожня інфраструктура, житлове будівництво, житлово-комунальне господарство з року в рік можуть розраховувати на фінансування їхніх потреб. Натомість за іншими напрямками держава очікує в основному на повернення раніше наданих позик.

Обсяги ж наданих державних інвестиційних кредитів залежно від позичальника подано у таблиці 2.

Відразу представимо інформацію щодо структури державного інвестиційного кредиту за основними отримувачами коштів (рис. 1) та детально охарактеризуємо напрями їх використання.

Так, одним з найбільш активних позичальників у державному сегменті ринку інвестиційного кредиту виступає Міністерство енергетики та вугільної промисловості України. Якщо у 2011 р. воно отримало кредитів на суму 436,72 млн грн., що становило лише 6,04% із загального обсягу державних інвестиційних кредитів, то у 2013 р. — вже 1993,95 млн грн. з часткою 30,87%, а у 2014 р. — 2402,79 млн грн. із часткою 35,77%, що є найбільшою за досліджуваний період.

В енергетичні та вугільні галузях держава виступила кредитором інвестиційних проектів наступного ха-

рактеру: підвищення надійності постачання електроенергії в Україні, будівництво ПЛ 750 кВ Рівненська АЕС — Київська; будівництво повітряної лінії 750 кВ Запорізька — Каховська; реконструкція гідроелектростанцій БАТ "Укргідроенерго"; будівництво, реконструкція та технічне переоснащення об'єктів паливно-енергетичного комплексу. Станом на кінець грудня 2014 р. під ці проекти були видані позики в сумах відповідно 4555,57 млн грн., 865,39 млн грн., 288,50 млн грн., 246,54 млн грн., 546,79 млн грн., що однак в середньому складає 60—70% від річного планового рівня. Очікується, що у 2015 р. рівень кредитування цих проектів зросте відповідно до 6321,13 млн грн., 1113,36 млн грн., 675,92 млн грн., 2017,7 млн грн., 2201,9 млн грн., до них буде додано ще й інвестиційний проект з реконструкції, капітального ремонту та технічного переоснащення магістрального газопроводу Уренгой-Помари-Ужгород на суму 27,2 млн грн. Однак, враховуючи нинішні негативні реалії вітчизняної економіки, виконання цієї складової державного бюджету видається малоімовірною.

Другу позицію серед позичальників держави за інвестиційним напрямом займає Державна служба автомобільних доріг України, що регулярно отримує позики для розвитку автомагістралей та реформи дорожнього сектору. Найбільшою частка такого кредиту була у 2013 р. (44,36%), яка у 2014 р. зменшилась до 30,18% за обсягу 2027,44 млн грн. У Державному бюджеті України на 2015 рік передбачено, що за цим напрямком буде виділено 4707,06 млн грн., що вдвічі перевищує плановий показник 2014 р. і складе 29,9% у загальній структурі наданих державою інвестиційних кредитів.

Значною є й частка кредитів, виділених з державного бюджету Міністерству фінансів України (28,02% у 2014 р., 12,73% планово у 2015 р.), проте це має місце за рахунок виконання державою гарантійних зобов'язань за позичальників, що отримали кредити під державні гарантії, а не фінансування проектів розвитку.

В аграрному секторі держава здійснює кредитування розвитку фермерських господарств, тваринництва, вітчизняної техніки і обладнання для агропромислового комплексу з наступною їх реалізацією сільськогосподарським підприємствам на умовах фінансового лізингу та, головним чином, формування державного інтервенційного фонду разом із придбанням матеріально-технічних ресурсів для потреб сільськогосподарських товаровиробників.

У сфері регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства державні інвестиційні кредити надаються під проекти розвитку міської інфраструктури, проведення реконструкції, капітальних та поточних ремонтів об'єктів житлово-комунального господарства, для індивідуальних сільських забудовників. Тривалий час з державного бюджету виділялись кошти для надання пільгового довгострокового державного кредиту молодим сім'ям та самотнім молодим громадянам на будівництво (реконструкцію) та придбання житла, проте через кризові умови у 2015 р. дану програму довелося згорнути.

Отже, в Україні протягом останніх років спостерігається коливання обсягів державного інвестиційного кредитування. Й хоча у 2014 р. обсяг фінансування інвестицій державною зріс на 4%, такий темп приросту не можна вважати задовільним. Окрім того, ця позитивна динаміка стосується виключно для двох міністерств — фінансів, а також енергетики та вугільної промисловості, в той час як за іншими напрямками спостерігається скорочення або повне закриття тих чи інших програм розвитку. За таких обставин можемо стверджувати, що в Україні спостерігається галузеві диспропорції у розподілі коштів державного бюджету.

Також слід зауважити, що за результатами 2015 р. навряд ситуація кардинально поліпшиться. Хоча плановий показник обсягу наданих інвестиційних кредитів з державного бюджету у 2015 р. перевищують аналогічний плановий показник за 2014 р. у 1,8 разів, проте за даними січня — травня 2015 р. фактично бюджет за цим напрямком було виконано лише 14,43% від запланованого рівня [2].

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи результати аналізу сучасного стану державного інвестиційного кредитування в Україні, хочемо підкреслити, що сформовані тенденції його розвитку та нинішня структура обумовлені як загальною політичною та економічною напругою в країні, так і суттєвим зниженням рівня державних заощаджень внаслідок дефіцитного характеру державного бюджету та реалізації бюджетного фінансування інвестицій за залишковим принципом. Головні причини такої ситуації криються, на нашу думку, у недосконалості функціонуючої системи розподілу й перерозподілу централізованих інвестиційних ресурсів, що у свою чергу викликало непрозорим формулюванням основних напрямків державної інвестиційної політики та економічно недовідільною кількістю інвестиційних програм, які фінансуються з державного бюджету. Подолання вказаних вище недоліків потребує, насамперед, чіткого розмежування поточних й інвестиційних бюджетних витрат, розробки і реалізації механізму регулювання дефіциту державного бюджету, удосконалення форм централізованого фінансування інвестицій та запровадження дієвого моніторингу цільового використання бюджетних ресурсів.

Також, усвідомлюючи постійний характер переважання попиту на державні інвестиційні кредити над їх пропозицією, пропонуємо звернути увагу на можливість залучення державою коштів від комерційних банків, підприємств та організацій для вирішення проблем інвестиційного розвитку економіки на засадах державно-приватного партнерства.

Література:

1. Активізація інвестиційного процесу в Україні: колективна монографія / [Т.В. Майорова, М.І. Діба, С.В. Онишко та ін.]. — К.: КНЕУ, 2012. — 472 с.

2. Сайт Державної казначейської служби України. Виконання Державного бюджету за 2011—2015 рр. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=146477>

3. Про Державний бюджет України на 2015 рік: Закон України від 28.12.2014 № 80-VIII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/80-19>

References:

1. Majorova, T. V. Dyba, M. I. Onyshko, S. V. and others (2012), *Aktivizaciya investycijnogo procesu v Ukrayini* [Activation of the investment process in Ukraine], KNEU, Kyiv, Ukraine.

2. State Treasury Service of Ukraine (2015), "Execution of the State Budget for the years 2011—2015", available at: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=146477> (Accessed 06 July 2015).

3. The Verkhovna Rada of Ukraine (2014), *The Law of Ukraine "On State Budget of Ukraine for 2015"*, available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/80-19> (Accessed 07 July 2015).

Стаття надійшла до редакції 08.07.2015 р.

**ІНВЕСТИЦІЇ.
ПРАКТИКА
ТА ДОСВІД**

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України з питань

- **ЕКОНОМІКИ**
- **ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ**

(постанова президії ВАК України № 1-05/2 від 27 травня 2009 р.)

**ЖУРНАЛ
ВИХОДИТЬ
24 РАЗИ
НА РІК**

www.investplan.com.ua

Тел: (044) 223 26 28, 537 14 33, 537 14 32
Тел/факс: (044) 458 10 73
E-mail: economy_2008@ukr.net